

РЕЦЕНЗИЯ

от

доц. д-р Атанас СЕМОВ,

Катедра „Международно право и международни отношения”
на Софийския университет

за дисертационния труд на гл. ас. Станислав КОСТОВ
от Катедра „Европеистика” на Софийския университет
„Актовете на Съда на ЕС и техните правни последици”
за присъждане на образователна и научна степен “доктор”

Уважаеми членове на журито,

В качеството си на рецензент представям своите заключения относно дисертационния труд на докторанта Станислав Костов.

1. Законови изисквания.

Според чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав на Република България и чл. 27 от Правилника към него, дисертационният труд трябва да съдържа научни или научноприложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и да показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания.

Според мен представеният дисертационен труд на тема *„Актовете на Съда на ЕС и техните правни последици”* **НАПЪЛНО ОТГОВАРЯ НА ТЕЗИ ИЗИСКВАНИЯ.**

Според ал. 2 дисертационният труд трябва да бъде представен във вид и обем, съответстващи на *специфичните изисквания на първичното звено*. Към датата на днешната процедура такива изисквания формално не са закрепени. Доколкото в рамките на обсъждането в първичното звено, в което съм участвал, бяха поставени определени изисквания ад хок, намирам, че трудът е съобразен с по-съществените от тях. Изисква се също така дисертационният труд да съдържа заглавна страница; съдържание, увод; изложение; заключение – резюме на получените резултати с декларация за оригиналност; библиография – и всичко това е налице.

Спазени са и изискванията относно хода на осъществяването на процедурата, налични са всички изискуеми административни актове. Днешното заседание се провежда в рамките на предвидените срокове и според мен журито може да взема решения.

2. Формални характеристики.

Представеният дисертационен труд е в реален обем 340 стр.

Разполага с рядко богат и убедителен научен апарат. В над 700 бележки, само малка част от които са посочвания на релевантен нормативен текст, изобилства позоваването на съдебни решения: една сравнително нова и изключително положителна тенденция в нашата научна литература – конкретно над 400 цитирани съдебни решения, вкл. от 2009 и 2010 г. Цитиранията са основателни, на място, без все по-често срещания стремеж за наукоподобност.

Научният апарат се отличава и с богато позоваване на доктрината – над 70 заглавия. Възраждам енергично обаче срещу посочването на използвана литература без отделен каталог на цитираните съчинения. Нещо повече – смятам за необходимо в използваната литература да се обособяват общите курсове/трудове по ПЕС от съчиненията по отделни проблеми.

Прави впечатление балансът на школите – основно френска и английска. За мен немската доктрина относно Съда на ЕС е по-точна и по-убедителна от британската, включително и предвид особеностите на британското правно мислене, силно проличаващи по отношение на уникалния правопорядък на ЕС. И обратно – смятам, че е нужно повече внимание към френската доктрина – безспорно водеща. Бих споменал например един вече широко популярен в България заради активната си преподавателска работа в СУ силен френски учен като проф. Доминик Ритленг, референт в Съда на ЕС. Повечко трябва да е мястото на белгийската и холандската литература, много силна и традиционно близка до френската школа – например трудовете на Мелхиор Ватле и Шон Ван Репенбуш и др.

Не бих одобрил обаче избягването на някои български автори, дори ако е необходимо категорично да се оборят техни тези или просто примери за тежко неразбиране на материята. Не е споменат и първия български опит за малко по-подробно представяне на интеграционния съд – в сборника „Съдебната система на ЕС и САЩ“ – дори ако трябва да се подчертаят неговите слабости. Не може да не бъде споменат основоположника на българското изследване за ЕС – Денчо Георгиев. Не е

споменато и първото българско цялостно изследване на съдебната власт в ЕС „Съдът на ЕС“, навярно защото излезе от печат непосредствено преди представянето на разглеждания труд. Повече внимание е заслужавало първото сериозно българско изследване на ключов въпрос за съдебната система на ЕС – *Преюдициалното запитване* на Александър Корнезов. Въпреки бликащото от него научно самодоволство, това е незаобиколимо съчинение. Приемам, че би била уместна и повече научна агресия към образцово неадекватната уредба на преюдициалното запитване в българския ГПК...

В същото време излишно внимание е отделено на иначе стойностни български трудове по право, които обаче само тангират край изследваните проблеми – като напр. трудове по Гражданско право – обща част или Обща теория на правото.

Озадачава и отсъствието на поне две издания: малкото, но много полезно изследване Деница Недева, Антоанета Ризова-Калапиш, „Досъдебната фаза на процедурата за нарушение по чл. 226 и сл. от ДЕО“, Дирекция „Координация по въпросите на ЕС и МФИ“ в администрацията на Министерския съвет, С. 2008 и забележителният сборник от Международната конференция „Взаимоотношенията между националния съд и Съда на ЕС“ от 2010 г.

3. Съображения по структурата на труда.

Структурата на труда отразява изследваната материя и обхваща основните групи проблеми. По-удачно ми се струваше разделяне на труда на 2 части – не само заради заразата от френската догма, а и защото заглавието го предполага. Така мястото на общата характеристика на СЕС – несъмнено необходима – би било в увода (авторът сам казва: „тази глава се явява подготвителна“), първата част – посветена на актовете на Съда, а втората – на тяхното действие, където би било добре да се анализира въпросът за практиката на Съда като източник и то след въпроса за действието (правните последици) на отделните видове актове – ролята на люксембургската юриспруденция в голяма степен произтича именно от действието на съдебните актове, включително предвид значението, което самият СЕС отдава на своите актове, напр. *вменявайки сам, по своя воля, без изрично основание в УД, с предимно телеологична аргументация*, като задължение на националния съд да се съобразява с тях – нещо, което наричам „доктринална власт“ на Съда на ЕС над националните съдилища.

Доколкото дисертационният труд вече е публикуван, евентуални изменения в структурата или съдържанието му биха могли да станат факт при естественото му доработване в следващите години на научни усилия на докторанта.

4. Бележки по същество по труда.

4.1. Общи бележки по труда.

Дисертационният труд се отличава с ясна авторова позиция – това е една полемична и полемизираща дисертация, една истинска ТЕЗА. По редица въпроси трудът разкрива съществена оригиналност, без аналог дори в европейската литература. Могат спокойно да бъдат пренебрегнати някои естествени за сравнително млад автор слабости – като известна припряност в изказа, леко надценяване на самоочевидността на някои аргументи, които всъщност изискват повече анализ, разчопляне, пре-творяване и потвърждаване.

Нужно е да се засили – навярно в следващи търсения – практически приложният характер на труда: днешните практикуващи юристи у нас са склонни да търсят готовия продукт, предпочитат научен полуфабрикат пред собственото аналитично търсене. Едно опростено помагало за актовете на СЕС би се продало в 10 пъти по-голям тираж от този задълбочен анализ... А тук представянето на проблема е наистина аналитично, не само синтетично и просто систематично.

Макар сърдечно да приветствам всеки опит за придаване на живост и свежест на един научен текст, намирам за твърде игриво използването на форма – и то в заглавие – „нормотворчество versus преодоляване на празнини” (3.5.3.). Не приемам и в български текст да се цитират на латиница имена на автори (макар и само в бележките) – и обратно, правилно ми се струва в оригинал на латиница да се посочват имената на делата, които са имена на страните.

И още: струва ми се, че авторът е можел да си позволи по-смело налагане и утвърждаване на правилна терминология на български език – дейност, която все още остава необходима...

Искушавам се да отбележа и добрият български език и граматическа чистота – вече рядкост. Добрият юридически език вече е част от стила на младия автор.

4.2. Конкретни бележки по отделни въпроси.

В т. 1.1. – нужно е било изчерпателно представяне на източниците относно СЕС, особено нетипичните (препоръки към страните, инструкции за съдебния секретар и

т.н., чиято практическа значимост е голяма). Неправилно ЕОАЕ се разглежда извън ЕС, респ. „Договорите“ включват и ДЕОАЕ! И актовете на СЕС в тази материя също заслужават внимание, интересно беше например делото, приключило с определение за недопустимост, но с особено стойностни мотиви, по делото пред ПИС за АЕЦ „Козлодуй“ – вкл. и предвид това, че става дума за „заемно споразумение“, но по ДЕОАЕ. А е и първият съдебен акт в ЕС, отнасящ се за България.

Малко внимание е отделено на уникалната особеност и важния научен въпрос за предвиденото дву-инстанционно и елементи на 3-инстанционно производство пред съдилищата на ЕС (тук само 4 стр.) и респективно особеностите на постановяваните в тези производства актове.

Бих препоръчал по-смело да се развие въпросът за „ролята на Съда на ЕС“ – това не може да е една малка точица 1.1.3., а централен въпрос в изследването именно предвид действието на актовете на Съда.

Значително по-централно внимание заслужава уникалната фигура на генералния адвокат пред Съда на ЕС – не като процедурна, а като доктринална роля – със съдбовен принос именно за постигането на установеното в изследването действие на интеграционните съдебни актове. И обратно: факт е много подробното и добро представяне на особеностите на видовете актове на Съда, техните реквизити (Глава 2). Смятам, че мястото на този толкова важен въпрос не е било в увода или въвеждащата глава... Излишно голямо внимание е отделено на езиковия режим – а важният въпрос за обнародването на съдебните актове би трябвало да се разглежда отделно.

Не мога да не отбележа няколко примера за много задълбочен и точен научен анализ: като този за общата характеристика на съдебния прецедент (т. 3.4.1. и 3.4.2.), за нормотворческата роля на Съда (3.5.) и особено примерите за нормотворческа дейност на Съда (3.5.4.).

И пак се вижда обаче авторската несмелост да разгърне мащабен и неправилен у нас анализ на важни въпроси (напр. за уникалното 3-инстанционно производство, където авторът би показал в пълнота безспорните си научни качества). Това контрастира с излишното внимание (макар с верни твърдения) към странични въпроси (като този за примата – т. 3.4.5.1. – цели 10-тина страници) или активната легитимация на ЕП (5 стр.) – по-малко дори от въпроса за мястото на актовете на Съда в йерархията на източниците на правото на ЕС (т. 3.6.).

Предвид предишни силни съчинения на автора очаквах особено голямо внимание на въпроса за ролята на практиката на СЕС като източник на правото на ЕС. Имам някои съществени резерви по авторските тези относно ролята на люксембургската юриспруденция като източник на правото на ЕС. Зная добре колко спорен е този въпрос и в европейската правна литература – но смятам, че споровете са продиктувани по-скоро от съсловна ревност, от излишна конституцио-охранителна гордост, от политически съображения. Всъщност именно тук виждам автора малко по-силно от нужното за чистата наука повлиян от британската доктрина. Приемам нуждата от разграничение между правопораждащи и тълкувателни източници, но не и отричането изобщо на ролята на източник на актовете на съда, които „не пораждат, изменят или прекратяват действието на правни норми”. С риск да бъде обвинен в невникване, струва ми се дори, че има известно противоречие в позициите на самия автор – той блестящо представя нормотворческата роля на Съда, и в същото време... не признава на съответните му актове роля на източник?! Макар да приемам безусловно авторското право на лична позиция, смятам, че за твърде чупливата убедителност на българската съдебна практика е от важно значение да ѝ се предлагат по-категорични аргументи за огромната важност на съобразяването с практиката на Съда на ЕС като правен източник, дори само защото обратното води до отговорност на държавата за нарушаване на правото на ЕС – според вече безспорна практика на самия СЕС. За мен няма съмнение: самият СЕС смята националните съдилища за безусловно длъжни да се съобразяват с практиката му като източник, обратното би означавало Правото на ЕС да загуби интеграционния си властови характер и с това – смисъла си. Да не се признава на тълкувателните решения на СЕС ролята на източник – и то ключов – на ПЕС според мен е не само неточно, но и много рисковано, предвид все още широко неразбиране у нас на особената природа на интеграционния правопорядък...

И тук е мястото да го заявя, перифразирайки знаковата за европейския научен морал фраза: **ДОРИ ДА НЕ СЪМ СЪГЛАСЕН С ВСИЧКИ ТЕЗИ НА АВТОРА, СЪМ ГОТОВ ДА ДАМ... ПЪЛНА ПОДКРЕПА ТЕ ДА СТАНАТ ЗАЩИТЕН И ПУБЛИКУВАН НАУЧЕН ТРУД** – защото само така ще може да продължи, и то на по-високо научно равнище, спорът и търсенето на нови аргументи. Успокоителното е, че по повечето от тези въпроси няма единство и в европейската литература. И най-вече, че авторът подхожда аргументирано, отстоява разбирането си и поради това трудът му е с редица безспорни научни достойнства.

5. Накрая: ЛИЧНИ ВПЕЧАТЛЕНИЯ: Станислав Костов е асистент по Право на ЕС вече 8 години. Изключително съвестен и задълбочен – това не е стандартна любезност, а устойчива констатация. От ключова важност за доброто бъдеще на СУ – в значителна степен застрашено днес от различни слабости – е да съумява да привлича преподаватели като Костов, което не е достатъчно видима практика ... Нещо повече – не може да не се отчете, че без специализация в чужбина, авторът показва много добро и широко познаване на европейската доктрина, което за българските реалности е впечатляващо и граничи с научен героизъм, предвид и тежката бедност на нашите библиотечни фондове... Като преподавател и в ръководената от мен Международна магистърска програма на СУ „Право на ЕС”, и в редица престижни семинари Станислав Костов, утвърди име на компетентен и много прецизен преподавател, който задържа вниманието и в крайна сметка получава постоянното одобрение дори на много претенциозна аудитория.

7. В ЗАКЛЮЧЕНИЕ СИ ПОЗВОЛЯВАМ ДА ИЗРАЗЯ СВОЕТО ДЪЛБОКО УДОВЛЕТВОРЕНИЕ НА ЧИТАТЕЛ ОТ НАУЧНИЯ ТРУД НА ДОКТОРАНТА СТАНИСЛАВ КОСТОВ И УБЕДЕНО ДА СЕ ПРОИЗНЕСА ЗА „ПРИСЪЖДАНЕТО НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР” НА ДОКТОРАНТА СТАНИСЛАВ КОСТОВ.